

Úvod:

Ústredná evidencia a dokumentácia jaskýň patrí k hlavným úlohám Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva (SMOPaJ) v Liptovskom Mikuláši. Všetky písomné a grafické dokumenty sú uložené v archíve podzemných krasových javov. Informácie o jaskyniach v elektronickej forme sú uložené v Národnej databáze jaskýň (NDJ), ktorá poskytuje základné identifikačné a odborné údaje o jaskyniach, ich stave zachovania, ochrany a potencionálneho ohrozenia a archivuje dokumenty s tým súvisiace. Pri získavaní údajov do databázy spolupracuje s jaskyniarskymi organizáciami: Slovenskou speleologickou spoločnosťou (SSS), jej členovia objavujú jaskyne, vykonávajú prieskum, ochranu a dokumentáciu, so Štátnou ochranou prírody SR (ŠOP SR) a jej zložkami Správou slovenských jaskýň (SSJ) - zabezpečuje ochranu, monitoring, starostlivosť o všetky jaskyne a prevádzku sprístupnených jaskýň a Slovenskou agentúrou životného prostredia (SAŽP) - spravuje softvér a prevádzkuje údajovú základňu pre NDJ. Exportovaním zoznamu z NDJ sa vytvoril Zoznam jaskýň na Slovensku k 31.12.2014, ktorý obsahuje 7014 jaskýň.

Krasové územia na Slovensku zaberajú rozlohu 2700 km². Na tomto území sa vytvorili geomorfologické a hydrologické javy škrapy, závrty, kaňony, ponory a jaskyne. Jaskyňa je podzemný priestor, ktorý vznikol eróznou a následne koróznou činnosťou vody v karbonátových horninách (vápence, dolomitové vápence, travertíny). Niektoré jaskyne sa vytvorili aj v nekarbonátových horninách 291 jaskýň (pieskovce, vulkanické horniny, granity a iné). Podľa genézy jaskyne poznáme so sintrovou, ľadovou a aragonitovou výzdobou. Pre verejnosť je otvorených 12 sprístupnených jaskýň, 5 turisticky sprístupnených a 30 verejnosti voľne prístupných (VVP) jaskýň. (*odkaz na stránku SSJ*)

Jaskyne a legislatíva

Základným legislatívnym dokumentom ochrany prírody a krajiny Slovenskej republiky, účinným od 1. januára 2003, je zákon Národnej rady Slovenskej republiky (NR SR) č. 543/2002 Z. z. z 25. júna 2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny. Vykonávacím predpisom k tomuto zákonu je vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky (MŽP SR) č. 24/2003 Z. z. z 9. januára 2003.

Jaskyňa je podľa zákona, človeku prístupný a prírodnými procesmi vytvorený dutý podzemný priestor v zemskej kôre, ktorého dĺžka alebo hĺbka presahuje 2 m a rozmery povrchového otvoru sú menšie ako jeho dĺžka alebo hĺbka. Všetky jaskyne sú súčasťou prírodného dedičstva a podľa Ústavy SR vlastníctvom štátu. Zákon NR SR č. 287/1994 Zb. z. o ochrane prírody a krajiny ustanovil všetky jaskyne a priepasti za prírodné pamiatky (PP). Najvýznamnejších 44 jaskýň, vyhlásilo MŽP SR vyhláškami 293/1996 a 292/2001 Zb. z. za národné prírodné pamiatky (NPP). Z dôvodu rozmanitej genézy, morfológie, variabilnej sintrovej výplne, výskytu vzácnych živočíchov a archeologických nálezov, boli v rokoch 1995 a 2000 zaradené do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO jaskyne Slovenského a Aggteleškého krasu, Ochtinská aragonitová jaskyňa a Dobšinská ľadová jaskyňa spolu s celým systémom Stratenskej jaskyne. Jaskyňa Domica a jaskyne Demänovskej doliny sú zaradené do zoznamu medzinárodne významných mokradí Ramsarského dohovoru.

<http://www.ssj.sk/sk/sprístupnene-jaskyne-ssj>

História dokumentácie

Ku prvotným snahám o zostavenie prehľadu o jaskyniach na Slovensku možno popri úsilí Komisie pre výskum jaskýň do roku 1918, priradiť súpis a stručnú charakteristiku 28 jaskýň od P. Stacha a M. Janošku z roku 1921. V roku 1947 sa tejto činnosti začal venovať Jaskyniarsky zbor KSTL (Klub slovenských turistov a lyžiarov). Od roku 1949 sa dokumentácia jaskýň sústredila v Múzeu slovenského krasu (MSK) v Liptovskom Mikuláši, kde sa metodicky rozpracovala a systematicky budovala (V. Benický – M. Jurkovičová, 1958; P. Janáček 1968; M.

Lalkovič 1975; E. Pavellová 1984; P. Bella 1990; P. Bella – D. Vrbjar 1994. Prvý publikovaný zoznam preskúmaných jaskýň na Slovensku spracoval A. Droppa (1973) a zahŕňa 476 jaskýň a priepastí. V roku 1979 vydal Slovenský úrad geodézie a kartografie v Bratislave Zoznam jaskýň a priepastí na Slovensku, ktorý obsahoval 510 speleologických objektov, ktorých dĺžka a hĺbka bola viac ako 20 metrov. V roku 1998 zostavili pracovníci SMOPaJ, P. Bella - P. Holúbek v spolupráci s členmi Slovenskej speleologickej spoločnosti (SSS) Zoznam jaskýň na Slovensku s počtom 3 946 jaskýň doplnený o zoznam 2057 článkov z literatúry. Exportovaním údajov z Národnej databázy jaskýň (D. Vrbjar), zostavili P. Bella – I. Hlaváčová – P. Holúbek, Zoznam jaskýň Slovenskej republiky k 30.6.2007, ktorý vydalo SMOPaJ v spolupráci so SSSJ a obsahoval 5474 jaskýň a 3215 článkov. K 31.12.2014 sa z databázy vyexportoval nový zoznam, ktorý obsahuje 7014 jaskýň a v zozname literatúry je 4224 článkov.

Množstvo údajov a preskúmanosť jednotlivých jaskýň je rôzna. Záleží od ich významu, polohy jaskyne, aktivity jaskyniarov v rôznych územiach. O mnohých nezdokumentovaných jaskyniach je len zmienka v literatúre, alebo informácia od miestnych znalcov. Najviac informácií sa získalo z jaskyniarskej literatúry, technických denníkov, identifikačných kariet, tlačovín, písomností z dokumentačných fondov SMOPaJ a z webových stránok oblastných skupín a klubov SSS. V rokoch 2008-2012 pracovalo 22 zamestnancov SMOPaJ na projekte „Získanie zemepisných súradníc vchodov do jaskýň a dobudovanie archívu podzemných krasových javov múzea“. Súradnice vchodov zamerali GPS (globálny lokalizačný systém) prístrojmi Archer v súradnicovom systéme JTSK (jednotná trigonometrická katastrálna sieť). Následne sa súradnice prepočítali do súradnicového systému WGS-84 (svetový geodetický systém) a cez aplikáciu pomocou mapovej služby do ortofotomapy Google maps sa zobrazila poloha vchodov. Pri tejto činnosti sa zameralo 4266 vchodov do jaskýň, objavilo sa 1104 nových jaskýň. Z predložených správ sa získalo veľa nových údajov, fotodokumentácia vchodov a interiéru jaskýň, mapové a situačné plány, ktoré sa doplnili do databázy a fondu podzemných krasových javov.

Zoznam jaskýň

V zozname jaskýň sa nachádzajú všetky doteraz známe jaskyne na Slovensku, o ktorých bola zmienka v nám dostupnej literatúre, alebo ich existencia bola oznámená SMOPaJ. Predložený zoznam poskytuje základné informácie o jaskyniach, ktoré sú abecedne zaradené do vybraných jednotiek regionálneho geomorfologického členenia Slovenska (spracované E. Mazúr a M. Lukniš 1978). Celé územie Slovenska je rozdelené do 84 geomorfologických celkov, podcelkov, oddielov a častí. Jaskyne sa nachádzajú v 67 geomorfologických celkoch (najviac jaskýň je v Slovenskom krase 1182, Spišsko-gemerskom krase 994, Nízkych Tatrách 758) a sú zoradené v abecednom poradí. **Za poradovým číslom je hlavný názov jaskyne** v zátvorke sú iné názvy. Po polohopisných (katastrálne územie- k.ú.) a numerických údajoch, genetických typoch sú údaje o druhu horniny, hydrológii, faune, archeologických (179 jaskýň), osteologických (166 jaskýň) a antropologických nálezoch (46 jaskýň), využití jaskyne a ochrane. **Červeným písmom je v zozname jaskýň vyznačených 32 jaskynných systémov**, v ktorých je 47 speleologicky prepojených jaskýň, označených podružným číslom a názvy sú napísané kurzívou. Nasledujú čísla: **z.j.07** je to číslo jaskyne v Zozname jaskýň Slovenskej republiky vydaný k 30.6.2007 a **r. č.** – je registračné číslo, pod ktorým je jaskyňa evidovaná v NDJ a v archíve podzemných krasových javov. [V hranatej zátvorke je číslo článku k uvedenej jaskyni z priloženého **Zoznamu literatúry 2014**]. V zozname je aj 158 jaskýň, ktoré majú čiastočne, alebo úplne zasypané a zavalené vchody a 28 jaskýň, ktoré zanikli ťažbou v lome, pri budovaní komunikácií a priehrad.

Zoznam literatúry

Údaje o jaskyniach sa získali zo speleologickej a odbornej literatúry, hlavne periodík Slovenský kras, Spravodaj SSS, Aragonit, Sinter, Krásy Slovenska, zborníkov referátov z rôznych jaskyniarskych konferencií, knižných

publikácií a nepublikovaných výskumných a záverečných správ, založených v archíve SMOPaJ. Zoznam literatúry obsahuje 4224 článkov a je zoradený v abecednom poradí podľa autorov. Najväčší počet článkov je od autorov, P. Holúbek 228, P. Bella 210, M. Lalkovič 145, Z. Hochmuth 137, L. Gaál 136. Najviac článkov je publikovaných v Spravodaji Slovenskej speleologickej spoločnosti (SSS) 932, Slovenskom krase 792, Krásach Slovenska 527, Aragonite 412, Sintri 186.

Pri kompletizácii zoznamu sme sa nedostali ku všetkým v tlači publikovaným, alebo v digitálnej forme vydaným článkom o jaskyniach. Prosíme autorov o ich zaslanie alebo doplnenie na našej adrese.

Ďakujeme za spoluprácu všetkým jaskyniarom, ktorí popri prieskume v náročnom teréne pracovali aj na dokumentácii a rozličnou formou prispeli k vytvoreniu Zoznamu jaskýň na Slovensku.

Za všetky poznámky, opravy, aktualizácie vopred ďakujeme. Zasielajte ich na adresu: hlavacova@smopaj.sk.